Универзитет „Гоце Делчев“-Штип, Правен факултет
Штип, Република Македонија

ЧЕТВРТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

ОПШТЕСТВЕНИТЕ ПРОМЕНИ ВО ГЛОБАЛНИОТ СВЕТ

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Штип, 2017

Fourth International Scientific Conference: SOCIAL CHANGE IN THE GLOBAL WORLD © 2017 Copyright Goce Delcev University in Shtip, Republic of Macedonia. Address: Goce Delcev University, Shtip, Faculty of Law, ul. Krste Misirkov bb, PO box 201, 2000, Shtip, R. Macedonia. www.ugd.edu.mk;

Печати / Print 2-ри Август-Штип / 2- ri Avgust- Shtip
Уредник: Елена Максимова

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

3(082)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција Општествените промени во глобалниот свет (4 ; Штип)
Општествените промени во глобалниот свет : зборник на трудови / Четврта меѓународна научна конференција = Social change in the global world : proceedings / 4 th international scientific conference = Социальные изменения в глобальном мире : сборник материалов / Четвертый международная научная конференция. - Штип : Универзитет Гоце Делчев = Shtip = Goce Delcev University = Штип = Университет Гоце Делчева, 2017. - [1210] стр. : табели ; 25 см

Трудови на мак., англ. и рус. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-423-9

а) Општествени науки - Зборници
COBISS.MK-ID 103854858

Goce Delcev University in Shtip, Faculty of Law
Shtip, Republic of Macedonia

FOURTH INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

SOCIAL CHANGE IN THE GLOBAL WORLD

PROCEEDINGS

Shtip, 2017

Университет им. Гоце Делчева, Юридический факультет
Штип, Республика Македония

ЧЕТВЕРТЫЙ МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

СОЦИАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ГЛОБАЛЬНОМ МИРЕ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Штип, 2017

Организациски комитет / Organizational Committee/ Организационный комитет конференции

Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University "Goce Delcev"- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk

Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk

Marija Ampovska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, marija.radevska@ugd.edu.mk

Elena Maksimova, LL.M, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, elena.ivanova@ugd.edu.mk

Програмски комитет / Program Committee / Программный комитет конференции

Adoyi Onoja PhD, Nassarawa State University, Keffi, Nigeria, onojaa@yahoo.com

Afet Mamuti PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, afet.mamuti@unite.edu.mk

Agim Nuhiu PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, agim.nuhiu@unite.edu.mk

Agor Sarkisyan PhD, University of Svishtov, Bulgaria, agop@uni-svishtov.bg

Alenka Verbole PhD, currently- OSCE Mission in Tirana, University of Ljubljana, Slovenia, alenka.verbole@osce.org

Altin Shegani PhD, Faculty of Law, University of Tirana, Albania, altin_shegani@yahoo.com

Ana Nikodinovska Krstevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, ana.nikodinovska@ugd.edu.mk

Anastasia Bermúdez Torres PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liege, Belgium, abermudez@ulg.ac.be

Andon Majhoshev PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, andon.majhosev@ugd.edu.mk

Bekim Beliqi PhD, University of Prishtina, Department of Political Science, Kosovo, bekim.baliqi@gmail.com

Belul Beqaj PhD, University of Business and Technology, Department of Political Science, Prishtina, Kosovo, belul.beqaj@gmail.com

Borka Tushevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, borka.tusevska@ugd.edu.mk

Elena Ivanovna Nosreva PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, elena@nosyreva.vrn.ru

Gabriela Belova PhD, Faculty of Law, University "Neofit Rilski", Blagoevgrad, Bulgaria, gbelova@hotmail.com

Gemma Andreone PhD, Institute for International Legal Studies of the Italian National Research Council (ISGI - CNR), Italy, gemma.andreone@gmail.com

Haluk Aydin PhD, Faculty of Arts and Sciences, Balıkesir University, Balıkesi, Turkey, aydinhaluk@hotmail.com

Igor Kambovski PhD, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip, Macedonia, igor.kambovski@ugd.edu.mk

Ivana Bajakić PhD, Department of Economic Sciences, Faculty of Law, Zagreb, Croatia, ivana.bajakic@pravo.hr

Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk

Kristine Whitnable PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristine.whitnable@ugd.edu.mk

Jadranka Denkova PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, jadranka.denkova@ugd.edu.mk

James C. Helfrich PhD, Global Scholars, Liberty University, Colorado, USA, jchelfrich@aol.com

Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University "Goce Delcev"- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk

Jusuf Zejneli PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, jusuf.zejneli@unite.edu.mk

Maciej Czerwinski PhD, Institute of Slavic Philology, Jagiellonian University, Krakow, Poland, maciej.czerwinski@uj.edu.pl

Marieta Olaru PhD, Doctoral School in Business Administration, Research Center for Business Administration, Department of Business, Consumer Sciences and Quality Management, The Bucharest University of Economic Studies, Romania, olaru.marieta@gmail.com

Marija Ignjatovic PhD, Faculty of Law, University of Nis, Serbia, marija@prafak.prafak.ni.ac.rs

Marina Valentinovna Sencova (Karaseva) PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, smv@law.vsu.ru

Mato Brautović PhD, University of Dubrovnik, Croatia, mbraut@unidu.hr

Migena Leskoviku PhD, Law Faculty, European University of Tirana, Albania, migena.leskoviku@gmail.com

Natalia Vladimirovna Butusova PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, butusova@law.vsu.ru

Naser Ademi PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia , dr.naserademi@gmail.com

Nives Mazur Kumrić PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liège, Belgium, nives.mazurkumric@ulg.ac.be

Olga Koshevaliska PhD, University "Goce Delcev"- Shtip, Faculty of Law, Macedonia, olga.kosevaliska@ugd.edu.mk

Patrick Wautelet PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liege, Belgium, patrick.wautelet@ulg.ac.be

Recai Aydin PhD, Associate Professor, Vice Rector of International University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, raydin77027@yahoo.com

Ruzica Simic Banovic, PhD in Economics, Senior Assistant - Lecturer, Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia, ruzica.simic@pravo.hr

Senada Sabic Selo PhD, Institute for International Relations, Zagreb, Croatia, senada@irmo.hr
Silviu G. Totelecan PhD, Cluj-Napoca Branch of Romanian Academy, Socio-Human Research Department of "G. Baritiu" History Institute, Romania, silviu.totelecan@g,ail.com
Slavejko Sasajkovski PhD, Institute for Sociological, Political and Legal Research, University “St. Cyril and Methodius”, Skopje, Macedonia, bilbilef@isppi.ukim.edu.mk
Strahinja Miljkovića PhD, Faculty of Law, Mitrovica, strahinja.miljkovic@pr.ac.rs
Strashko Stojanovski PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, strasko.stojanovski@ugd.edu.mk
Suzana Dzamtoska Zdravkovska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, suzana.dzamtoska@ugd.edu.mk
Tamara Perisin, MJur (Oxon) PhD, Department of European Public Law - Jean Monnet, University of Zagreb - Faculty of Law, Croatia, tamara.perisin@pravo.hr
Tatjana Petrovna Suspicina PhD, Moscow Law Academy, Moscow, Russia
Tunjica Petrašević PhD, Faculty of Law, University of Osijek, Croatia, tpetrase@pravos.hr
Yuriy Nikolaevich Starilov PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, juristar@vmail.ru
Wouter Van Dooren PhD, Public Administration and Management, University of Antwerp, Belgium, wouter.vandooren@uantwerpen.be
Zoran Tomic PhD, University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, zoran.tomic@sve-mo.ba

Содржина

LAW..9
Александра Ангеловска
РОДОСКВЕРНАВЕЊЕТО КАКО ОБЛИК НА СЕКСУАЛНО НАСИЛСТВО ВРЗ ДЕЦА – ОПШТЕСТВЕНА И КАЗНЕНО-ПРАВНА РЕАКЦИЈА 11
Борка Тушевска
ОДГОВОРНОСТА НА СТЕЧАЈНИОТ УПРАВНИК СПОРЕД МАКЕДОНСКОТО ПРАВО...27
Војо Беловски, Андон Мајхошев
ЕВРОПСКОТО ТРУДОВО ПРАВО И ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА 47
Василка Салевска-Трајкова
СОЗДАВАЊЕТО НА ЕВРОПСКОТО УСТАВНО ПРАВО НИЗ ПРОЦЕСОТ НА ЕВРОПСКА ИНТЕГРАЦИЈА 75
Весна Стефановска, Богданчо Гогов
СОЦИЈАЛНО ИСКЛУЧУВАЊЕ: ПРЕД И ПО КРИМИНАЛОТ......................101
Vesna Stojanovic, Strahinja Miljkovic
CHANGES IN SOCIAL INSURANCE WITHIN DISABILITY INSURANCE ON INTERNATIONAL PLAN AND SOCIAL LAW OF THE REPUBLIC OF SERBIA
....119
Višnja Lachner
LEGAL – HISTORICAL ASPECTS OF CRIMINAL REGULATION OF ACTIVE BRIBERY AND CORRUPTION IN STATUTORY LAW OF THE MEDIEVAL DALMATIAN MUNICIPALITIES 135
Дарко Јанкуловски
КОДЕКС ЗА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ЕТИКА НА АДВОКАТИТЕ, АДВОКАТСКИТЕ СТРУЧНИ СОРАБОТНИЦИ И АДВОКАТСКИТЕ ПРИПРАВНИЦИ НА АДВОКАТСКАТА КОМОРА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА..149
Диана Бошковска, Наташа Данилоска,Билјана Ангелова,Татјана Петковска Мирчевска
ВЛИЈАНИЕТО НА ФИНАНСИСКАТА КРИЗА ОД 2008 ГОДИНА ВРЗ ПРОМЕТОТ НА МАКЕДОНСКАТА БЕРЗА ЗА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ ..163
Димитар Апасиев, Елена Максимова
СУДЕЊЕТО НА ВЕШТЕРКИТЕ ВО РИМСКОТО И ВО СРЕДНОВЕКОВНОТО ПРАВО 177
Dubravka Akšamović, Lidija Šimunović
CROSS-BORDER INSOLVENCY PROCEEDINGS: MAIN AND SECONDARY INSOLVENCY PROCEEDINGS UNDER THE NEW EU INSOLVENCY REGULATION...195
Zaneta Poposka

SEGREGATION OF ROMA IN SCHOOLS FOR PERSONS WITH DISABILITIES – CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS....................213
Жарко Димитриевич
КЛАУЗУЛА О ПХБ КАК ОБЯЗАТЕЛЬНЫЙ ЭЛЕМЕНТ ДОГОВОРА НА ПРОВЕДЕНИЕРЕМОНТНЫХ РАБОТНА ОБЪЕКТАХЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИКИ – ПОДСТАНЦИЯХ И ИХ БЛОКАХ ПИТАНИЯ....................227
Zeynep Ece Unsal, Ivica Simonovski
"OPEN DOOR" VS "BACK DOOR" POLICY: LESSONS FOR TURKEY IN THE SCOPE OF TERRORISM, MIGRATION AND BORDER SECURITY.................241
Ivica Josifovic
EUROPEAN UNION'S CROSS-BORDER COOPERATION IN EXCHANGING AND PROCESSING DIGITAL EVIDENCE....................261
Игор Камбовски
РАЗВОЈ НА ЕЛЕКТРОНСКАТА ТРГОВИЈА 277
Ice Ilijevski, Zlate Dimovski, Kire Babanoski, Aleksandar Georgiev
SMUGGLING OF MIGRANTS DURING REFUGEE CRISES....................291
Jelena Kasap
HISTORICAL- LEGAL BASIS OF REGULATION OF THE LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED BY ANIMALS 303
Јован Андоновски, Љубиша Стефаноски
ПРАВО НА ПОСВОЕНИТЕ ДЕЦА ДА ГО ЗНААТ СВОЕТО БИОЛОШКО ПОТЕКЛО И ИДЕНТИТЕТОТ НА СВОИТЕ РОДИТЕЛИ....................325
Katerina Klimoska
EUROPEAN DIGITAL SINGLE MARKET AN OPEN DOOR FOR THE FOURTH INDUSTRIAL REVOLUTION....................339
Кристина Мишева, Самир Латиф
ПРАВА, ОБВРСКИ И ОДГОВОРНОСТИ НА ЧЛЕНОВИТЕ НА ОРГАНОТ НА УПРАВУВАЊЕ ВО ЈАВНИТЕ ЗДРАВСТВЕНИ УСТАНОВИ 351
Лазар Нанев, Олга Кошевалиска, Елена Максимовска
ПРИТВОР ВО ПОСТАПКАТА СПРЕМА ДЕЦА 367
Ленче Коцевска, Јован Ананиев
ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ИНФРАСТРУКТУРА НА МЕХАНИЗМИТЕ ЗА ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА ВО ЈУГО- ИСТОЧНА ЕВРОПА: СТАНДАРДИ И ПЕРСПЕКТИВИ....................383
Ljupcho Petkukjeski, Marko Andonov, Zoran Mihajloski, Kristina Misheva
EMPLOYEES' PARTICIPATION IN THE MANAGEMENT AND DECISION MAKING IN PUBLIC ENTERPRISES AND INSTITUTIONS – THE CASE OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA 401
Maja Nastić
THE EUROPEAN COURT FOR HUMAN RIGHTS AND NATIONAL CONSTITUTIONAL COURTS-THE RELATIONSHIP OF CONFLICT OR RELATIONSHIP OF COOPERATION....................421

Мария Липчанская Александровна, Куликова Светлана Анатольвена
СВОБОДА СЛОВА КАК ФОРМА ВЫРАЖЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО КОНСТРУКТИВНОГО ПРОТЕСТА 435
Марија Амповска
СИСТЕМ НА ДОБРОВОЛНО ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: ПРЕДНОСТИ И СЛАБОСТИ 459
Marko Dimitrijević
THE INFLUENCE OF THE NEW MODEL OF ECONOMIC GOVERNANCE ON SHAPING EUROPEAN MONETARY LAW 473
Методија Ангелески, Самир Салиевски
ЗАСТАПЕНОСТ НА КРИМИНАЛИСТИКАТА НА ПРАВНИТЕ ФАКУЛТЕТИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 489
Милена Апостоловска-Степаноска
ЕВРОПСКОТО ДРЖАВЈАНСТВО И СУДОТ НА ПРАВДАТА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА 505
Mirjana Sredojević
CRIMINAL LAW SESSION DOMESTIC VIOLENCE AND THE MEDIA 519
Natalia Butusova
КОНСТРУКТИВНОЕ ПОЛИТИЧЕСКОЕ УЧАСТИЕ ГРАЖДАН КАК ГАРАНТИЯ ИХ КОНСТИТУЦИОННЫХ ПРАВ 537
Neli Georgieva Radeva
TRANSPOSITION OF BYZANTINE LAW IN SLAVIC LEGISLATION 561
Nerma Čolaković-Prguda
INSTITUTIONS OF GLOBAL ECONOMY AND ECONOMIC CRISIS OF 2008573
Новак Крстиħ
ДОГОВОРОТ ЗА НАСЛЕДУВАЊЕ ВО ИДНИТЕ ГРАЃАНСКИ КОДИФИКАЦИИ НА СРБИЈА И МАКЕДОНИЈА – ПОГЛЕД НА РАБОТНИТЕ ТЕКСТОВИ НА ГРАЃАНСКИТЕ ЗАКОНИЦИ 585
Nora Osmani
THE RIGHT TO BE FORGOTTEN IN THE DIGITAL AGE 605
Олга Кошевалиска, Лидија Давкова
ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ДРУГИ ПРИНОСИ ОД КАЗНИВО ДЕЛО ВО МАКЕДОНСКОТО КАЗНЕНО ЗАКОНОДАВСТВО 619
Ольга Рогачева
НАДЛЕЖАЩЕЕ ПУБЛИЧНОЕ УПРАВЛЕНИЕ – НЕОБХОДИМАЯ И ВАЖНАЯ ЗАДАЧА РАЗВИТИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕДУРНОГО ПРАВА В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ 637
Петар Поп-Арсов
ЗНАЧЕЊЕТО НА КОНВЕНЦИЈАТА ЗА КОМПЈУТЕРСКИ КРИМИНАЛ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА ВО ПРЕВЕНЦИЈАТА И ЗАШТИТАТА ОД

ДЕВИЈАНТНИ ПОЈАВИ НА ИНТЕРНЕТОТ КАКО ПЛАТФОРМА ПРЕКУ КОЈА СЕ ОДВИВАА ГЛОБАЛНИ ОПШТЕСТВЕНИ ПРОМЕНИ 657
Ристо Илиоски, Марија Амповска
ОСОБИНИ И ДЕЈСТВО НА СТЕКНУВАЊЕТО БЕЗ ОСНОВА.......................675
Sasa Knezevic, Ivan Ilic, Darko Dimovski
FORCED STERILIZATION – A CRITICAL REVIEW OF THE ECtHR PRACTICE..691
Suzana Dimić
SERBIAN PERSONAL INCOME TAX IN ENVIRONMENT OF GLOBALIZATION CHANGES 709
Suzana Nashkova
METHODS OF DETERMINATION AND PAYMENT OF THE COMPENSATION FOR KNOW-HOW AGREEMENTS: IMPLEMENTED SOLUTIONS FROM THE ASPECT OF THE MACEDONIAN LEGISLATION...721
Татьяна Сафронова
ИНСТИТУТ ВЛАДЕНИЯ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ 739
Tina Miletić
CRIMINAL PROCEDURAL PRINCIPLES IN ROMAN LAW AND AUTONOMOUS COMMUNITIES IN MEDIEVAL DALMATIA 757
Helga Špadina
EMPLOYMENT AND LABOUR RIGHTS FOR PERSONS UNDER INTERNATIONAL PROTECTION IN REPUBLIC OF CROATIA.......................773
Hristina Runceva Tasev
THE THREAT OF CONTEMPORARY EUROPE: POPULISM AND EUROSCEPTICISM 785
Xhemail Limani
МОБИНГ ПСИХИЧКО НАСИЛСТВО НА РАБОТНОТО МЕСТО................805

POLITICS..819
Alexandra Glukhova
СОВРЕМЕННЫЙ ПОПУЛИЗМ КАК ВЫЗОВ ЛИБЕРАЛЬНОЙ ДЕМОКРАТИИ 821
Билјана Цветановска Гугоска, Марија Караева, Весна Гоцева
ГЛОБАЛИЗАЦИЈА VS. РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА; ВАЖНОСТА ОД ЕФИКАСНИ СТРАТЕГИИ И ПОЛИТИКИ ЗА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ ВО КОНТЕКСТ НА ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ ЕКОНОМСКИ СИСТЕМ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 839
Victoria Chernikova
POLITICAL SYMBOLS AND REGIONAL IDENTITY IN RUSSIA.....................857
Дејан Маролов, Страшко Стојановски

ОХРИДСКИОТ РАМКОВЕН ДОГОВОР НАСПРОТИ ТИРАНА ПЛАТФОРМА 865
Iskren Ivanov
GEOPOLITICS OF RUSSIAN ORTHODOXY AS AN INSTRUMENT IN THE HYBRID WAR ON THE BALKANS 887
Јован Ананиев
КОНЦЕПЦИСКИ АСПЕКТИ НА МЕТОДОЛОГИЈАТА ЗА ОЦЕНУВАЊЕ НА ПРОГРАМСКИТЕ ДОКУМЕНТИ ЗА ПОЛИТИКИТЕ ЗА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ 899
Никола Амбарков
ВАЖНОСТА НА ВЕТОТО КАКО КОЧНИЦА НА ВОЛЈАТА НА ЗАКОНОДАВЕЦОТ И ЕФЕКТИВНИ СРЕТСТВО ЗА ЗАШТИТА НА ВИТАЛНИТЕ НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ НА КОЛЕКТИВНИТЕ ИДЕНТИТЕТИ ВО ЗЕМЈИТЕ НА КОНСОЦИЈАЛНА ДЕМОКРАТИЈА 917
Николай Баранов
ВЛИЯНИЕ СЕКЬЮРИТИЗАЦИИ НА ПОЛИТИКУ СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА: ИНФОРМАЦИОННЫЙ АСПЕКТ 933
Ольга Попова
ЭЛЕКТРОННАЯ СИСТЕМА ГОЛОСОВАНИЯ: ПРАКТИКИ, ПОЛИТИЧЕСКИЕ ЭФФЕКТЫ И РИСКИ 949
Olga Sidenko
META-GOVERNANCE: PROBLEMS AND PROSPECTS 967
Роман Савенков
ОБЩЕЕ И ОСОБЕННОЕ В КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ ПОДХОДАХ К АНАЛИЗУ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ОППОЗИЦИИ В РОССИЙСКОЙ И ЗАРУБЕЖНОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКЕ 983
Sulejman Muca
INFLUENCE OF POLITICAL PARTIES IN THE PROCESS OF DEMOCRATIZATION 1005

SOCIETY 1017
Анита Димитријовска-Јанкуловска
ЗАПАДНОТО ОПШТЕСТВО-ГОРДОСТ ИЛИ ПРЕДРАСУДА? 1019
Васко Шутаров
ЖИВЕЕЈЌИ НА РАБОТ ПОМЕЃУ КУЛТУРИТЕ И ПОВЕЌЕСЛОЈНИТЕ ОПШТЕСТВА 1029
Dobrinka Chankova
LAW AND CUSTOM AS SOCIAL REGULATORS: HISTORICAL ASPECTS AND MODERN DIMENSIONS 1045
Драган Стефановски

ПРОЦЕСОТ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА, ПОСТСОЦИЈАЛИСТИЧКИОТ ГРАД И РЕЗИДЕНЦИЈАЛНАТА СЕГРЕГАЦИЈА 1055
Драгана Лазаревска
АНАЛИЗА НА СИСТЕМОТ НА ЗАШТИТА НА СЕМЕЈСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 1073
Ирена Авировиќ
ДАЛИ ПРЕДБРАЧНИТЕ ЗАЕДНИЦИ ГО ПОДОБРУВААТ БРАКОТ? ПОГЛЕД КОН СЕМЕЈНАТА ДИНАМИКА ВО МАКЕДОНИЈА 1099
Јадранка Денкова, Панде Лазаревски, Бранка Денкова
МЕМОРИРАЊЕТО НА ЗНАЕЊЕТО ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР ОСНОВА ЗА ЕФЕКТИВНОСТА НА ОРГАНИЗАЦИИТЕ (СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ ВО РМ) 1115
Македонка Радуловиќ
НОВИТЕ СЕМЕЈНИ ВРЕДНОСТИ 1129
Милица Денковска
ФАКТОРИТЕ КОИ ВЛИЈААТ ВРЗ ПЕРЦЕПЦИЈАТА НА ТУЃОСТА ВО ПАТОПИСНАТА КНИЖЕВНОСТ 1147
Slavko Sasajkovski, Ljubica Micanovska
KEYNESIANISM vs. NEOLIBERALISM – SEVERAL POLITICAL – ECONOMIC REFLECTIONS 1157
Трајче Стојанов
НОВИОТ АТЕИЗАМ КАКО НЕОЛИБЕРАЛНО ИМПЕРИЈАЛИСТИЧКО ОРУДИЕ 1171

MEDIA AND COMUNICATION 1183
Андон Мајхошев, Сузана Џамтовска-Здравковска
САМОРЕГУЛАЦИЈА НА МЕДИУМИТЕ-КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА 1185
Daria Shcheglova
СОЦИАЛЬНО-ЭТИЧЕСКИЙ МАРКЕТИНГ: ЛЕГИТИМАЦИЯ ЛОКАЛЬНЫХ ВЛАСТЕЙ В ЭПОХУ ПОСТ-ПРАВДЫ 1199
Драгана Кузмановска, Снежана Кирова, Биљана Иванова
ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЕЛЕКТРОНСКИТЕ МЕДИУМИ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ 1213
Marija Drakulovska Cukalevska, Anica Dragovic
THE ROLE OF GLOBALIZATION AND MEDIA IN MODERN SOCIETY 1223
Наташа Данилоска, Снежана Костадиноска-Милошеска, Диана Бошковска
НОВА СТРАТЕШКА ПЕРСПЕКТИВА НА ПРЕТПРИСТАПНАТА ПОМОШ НА ЕУ-ИПА 2 1235
Nikola Vangelov
CULTURAL ARCHETYPES IN FACEBOOK COMMUNICATION 1253
Plamen Atanasov

ONLINE VS. TRADITIONAL MEDIA IN THE COMMUNICATION OF YOUNG EDUCATED PEOPLE..1267
Страшко Стојановски, Јадранка Денкова
МЕДИУМИТЕ И МЕДИУМСКОТО ИНФОРМИРАЊЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: ФАКТОРИ НА ВЛИЈАНИЕ НА ПОЛИТИЧКАТА МОБИЛИЗАЦИЈА ВРЗ СИСТЕМОТ НА ЈАВНОТО МЕДИУМСКО ИНФОРМИРАЊЕ 1281

РОДОСКВЕРНАВЕЊЕТО КАКО ОБЛИК НА СЕКСУАЛНО НАСИЛСТВО ВРЗ ДЕЦА – ОПШТЕСТВЕНА И КАЗНЕНО-ПРАВНА РЕАКЦИЈА

Александра Ангеловска,

Магистер на правни науки,

Општина Штип,

е - маил: aangelovska86@yahoo.com

Апстракт

Во услови на постојано менување на динамиката на општествените процеси и континуирана прогресија на криминалните поведенија, сексуалната злоупотреба на деца се наметнува како проблем кој според својата содржина и феноменолошка природа е една од најтешките манифестни форми на насилство врз децата и злоупотреба на нивниот биолошки и општествен статус. Доколку градуирањето на различните форми сексуално насилство се врши според степенот на повреда на објектот на заштита, тогаш без сомнение родосквернавењето може да се стави на врвот на оваа листа како еден од најсериозните облици на злоупотреба на деца за сексуални цели. Ваквата перцепција е сосема оправдана бидејќи станува збор за злоупотреба која потекнува од срединатa во која според природниот тек на работите детето треба да ужива најголема заштита и сигурност. Токму поради тоа злоупотребата за сексуални цели во рамки на семејството се смета за едно од најсериозните трауматски искуства што детето може да ги преживее.

Тргнувајќи од погоре наведеното, во трудот е даден преглед на поранешните и актуелните состојби кои се однесуваат на овој феномен во домашниот и компаративните правни системи, како и востановените законски решенија и нивната имплементација во пракса. Имајќи ги предвид сите аспекти на проблемот, посебно е загатнато прашањето за реакцијата на општествената заедница во насока на оптимизирање на напорите за превенција, заштита и психосоцијална интеграција на децата - жртви на насилство од ваков вид. Истовремено нотирани се идните предизвици и перспективи во оваа област.

Клучни зборови: *Родосквернавење, Семејство, Дете, Правна заштита, Виктимизација, Казнено поведение, Траума.*

INCEST AS A FORM OF SEXUAL VIOLENCE AGAINST CHILDREN - SOCIAL AND CRIMINAL - LEGAL REACTION

Aleksandra Angelovska

Master of law (LL. M.),

Municipality of Shtip,

e-mail: aangelovska86@yahoo.com

Abstract

With the ever-changing dynamics of the social processes and the continuous progression of criminal behavior, child sexual abuse has emerged as a problem which according to its content and phenomenological nature is considered as one of the hardest manifest forms of violence against children and abuse of their biological and social status. If grading of sexual violence in various forms is conducted according to the degree of damage to the object of protection, then no doubt incest can be put on the top of the list as one of the most serious forms of child sexual abuse. This perception is quite justified because this kind of abuse comes from the environment in which according to the natural course of things a child should enjoy maximum protection and reliability. Therefore child sexual abuse within the family is considered one of the most serious traumatic experiences that the child can survive.

Considering the foregoing, the paper provides an overview of past and current developments relating to this phenomenon in domestic and comparative legal systems, established legal solutions and their implementation in practice. Considering all the aspects of the problem, the question about the reaction of the community in order to optimize prevention efforts, protection and psychosocial integration of children - victims of this kind of violence, is especially hinted. At the same time, the future challenges and perspectives in this area are noted.

Keywords: *Incest, Family, Child, Legal protection, Victimization, Criminal behavior, Trauma.*

Вовед

Вулнерабилната положба, проследена со чувство на зависност и беспомошност кои го карактеризираат животното доба на секое дете, со себе носат ризик од негова виктимизација за различни цели. Во услови на постојано менување на динамиката на општествените процеси и континуирана прогресија на криминалните поведенија[1], сексуалната злоупотреба на деца во рамки на семејството се наметнува како проблем кој според својата содржина и феноменолошка природа е една од најтешките манифестни форми на насилство врз децата и злоупотреба на нивниот биолошки и општествен статус. Меѓу другото, родоскврнавењето споредено со останатите облици на сексуална виктимизација е најмногу обвиткано со заговор на молчење чија основна цел е сокривање на направените злосторства кон децата и зачувување на семејната чест. Станува збор за криминално поведение чија содржина е во целосна спротивност со основните цели на семејството како основна општествена клетка за заштита на потомството и создавање амбиент за нивен целосен развој, каде ќе можат да ги реализираат своите потенцијали и потреби кои ги наметнува возраста. Имајќи го предвид горенаведеното, со право, родоскврнавењето се смета за едно од најсериозните трауматски искуства што детето може да ги преживее. Особено е значајно да се нагласи дека изворот на траума од преживеаната злоупотреба, не е фактот дека е во крвно сродство со злоставувачот, туку губењето на довербата и чувството на сигурност кои детето треба да ги ужива во рамки на семејството. Нарушувањето на односот на заштита и доверба кои детето го негувало кон неговиот близок роднина е еден од најразурнувачките ефекти што ги продуцира овој облик на виктимизација, манифестирајќи се на тој начин како флагрантна повреда на детските права што генерира растечка загриженост во современите, демократско уредени општества. Освен тоа, кај ваквиот облик на злоупотреба, како резултат на возраста и статусот на детето во семејството, најмногу доаѓаат до израз личните

[1]Брзиот напредок во функционирањето на општественото живеење и промените што тоа ги носи со себе, е во меѓусебна корелација и взаемна условеност со севкупниот пораст на криминалитетот. Криминалните поведенија се сложени и динамични негативни појави кои исклучително бргу се прилагодуваат на општествените движења и промени, па поради тоа е речиси невозможно да се регулираат онолку колку што е потребно за да се гарантира стабилноста на општествената организација во целост. Во неможноста на општеството да ги совлада оние внатрешни противречности во правните, политичките, економските, социокултурните што добиваат смисла на фактори кои влијаат на појавата на криминалитетот, општествената реакција на криминалитетот, како нужна и неопходна, се ориентира кон сите достапни модалитети и средства за дејствување во рамки на криминалната политика.

виктимогени предиспозиции на жртвата лоцирани во биофизичките и психолошките карактеристики што придонесуваат и водат кон виктимизација.[2]

Денес, сексуалната злоупотреба на деца воопшто, а неретко и во рамки на семејството, се случува глобално и особено загрижувачки е фактот дека голем дел од овие случувања остануваат непознати за јавноста и институциите на системот надлежни за заштита на детските права. Станува збор за комплексна проблематика чие целосно разјаснување претпоставува одговор на голем број меѓусебно поврзани прашања и темелна анализа на постојната состојба која не е ниту малку охрабрувачка.

Историски осврт на проблемот

Историската димензија на проблемот говори дека станува збор за крајно сериозен облик на криминалитет кој има свои корени многу одамна, но во изминатата деценија е особено актуелен, првенствено поради алармантното зголемување на број на пријавени случаи на деца - жртви на сексуално насилство во рамки на семејството, а потоа и заради готовноста на целокупната јавност отворено да говори за проблемот во насока на негово решавање. Родоскврнавењето, како и останатите облици на сексуална виктимизација на деца се феномени кои често пати останувале непознати за пошироката јавност, но сепак тоа не значи дека проблемот не бил општествено регулиран и на определен начин санкциониран. Напротив, казните за ова поведение во континуитет се заострувале за целото времетраење на византискиот период. Најстрогата предвидена санкција и понатаму останува смртната казна, а во насока на решавање на проблемот, црквата како носител на највисоката власт во тој период, предвидела официјални правила за тоа до кој степен во семејни релации стапувањето во брак е строго забрането.[3] Сепак и покрај ова, од записите на Agathias историчарот во 6-ти век може да се утврди дека феноменот на инцестот бил широко распространет и многу браќа бескрупулозно имале односи со своите сестри, родители со своите ќерки, а најлошо од се и мајки со своите синови. Според историски познатите факти еден од најпознатите инцестуозни императори од тој период бил царот Ираклиј[4] кој со својот втор брак ја „легализирал“ неговата долгогодишна инцестуозна врска со Мартина, четиринаесетгодишната ќерка на неговата сестра, со која имал околу 10 деца. Најголем број од децата родени од овој брак, страдале од различни форми на психофизички нарушувања и аномалии како резултат на блиското крвно сродство на нивните родители. Ваквата пракса покажува дека сепак, долго

[2]Повеќе за ова: Арнаудовски, Љупчо. *Криминологија.* Скопје: 2-ри Август С-Штип, 2007, стр.97.

[3]Повеќе за ова: Faller, C. Kathleen. *Child Sexual Abuse: Intervention and Treatment Issues (Volume 2),* Michigan: University of Michigan Library, 1993, стр. 9-11.

[4]Heraclius (610-641).

време во византиското владеење желбите на владетелите и останатите припадници на високите општествени слоеви биле над сите закони и морални кодекси, така што општествената регулација на инцестот како недозволено и противправно поведение се сведувала на негово инкриминирање само во случаи кога се практикувал од страна на припадниците на широките народни маси, воглавно од неблагородничко потекло. Познатиот американски психолог Lloud de Mause во своето дело „Историјата на детството“[5] има употребено една сентенца со која можеби најдобро ја опишува состојбата на децата низ историјата. Таа гласи вака: „Историјата на детството е кошмар од кој неодамна само што почнавме да се будиме“. И навистина, колку поназад се проучува статусот на децата низ вековите, сѐ поголема е веројатноста од изнаоѓање на застрашувачки податоци кои говорат за исклучително ниското ниво на грижа и заштита за најмладите, евидентно преку бројните потврдени случаи на убиства на деца, запуштање, напуштање, физичко насилство и различни облици на сексуална злоупотреба или експлоатација за сексуални цели, најчесто во рамки на потесното семејство. Непројавувањето на посериозен интерес на јавноста за ваквиот третман на децата, првенствено се должи на тоа што долго време поведенијата со кои се кршеле елементарните детски права, се сметале за настани кои припаѓаат во приватната сфера на поединецот, па поради тоа и не ја засегале историската мисла која се бавела исклучиво со третирање на јавните и според тогашните убедувања општествено значајни настани. Како резултат на ставот дека злоставувањето на децата во било кој облик не е општествено значајно, а децата имаат статус на единки кои се во целосна сопственост на нивните родители, долго време сексуалната злоупотреба на деца била апсолутна табу тема за која речиси и не се зборувало. Токму поради тоа зачуваните први записи за историјата на човештвото, многу малку говорат за положбата на деца во различните облици на организирано живеење. Дури, може да се каже дека една од главните карактеристики на овие записи е отсуство на било каков интерес за децата и нивна посериозна заштита. Во овој контекст, не изненадува тоа што децата често пати биле користени за целите на сексуално задоволување на возрасните, а различните облици на експлоатација на деца за сексуални цели не се сметале за посериозни нарушувања на моралните и правните кодекси со кои се уредувала тогашната општествена организација. Во древна Персија, инцестот бил распространета појава особено во владетелските семејства и припадниците на високите општествени слоеви, но и кај припадници на црковната власт. Во антички Рим, тргнувајќи од принципите за апсолутна заштита на семејството како врвна вредност, инцестот бил строго забрането поведение, но сепак во пракса оваа забрана често била непочитувана,

[5] De Mause, Lloud. *History of childhood.* 1st ed. Michigan: Psychohistory Press, 1974, стр. 26.

особено од страна на благородничките слоеви, за што сведочи и случајот со царот Калигула[6] кој стапил во брак со неговата внука. Подоцна, растечкото влијание на христијанството имало голема улога во посериозното санкционирање на ваквите поведенија и нивното перципирање како морално и општествено неприфатливи. Ова кулминирало во 538 година од нашата ера кога царот Јустинијан I ги забранил хомосексуалноста и инцестот како целосно девијантни, општествено деградирачки поведенија. Ѝ покрај позитивното влијание што христијанството го имало во врска со забраната за инцестот и другите сексуални поведенија на штета на деца, од одредени извадоци од Библијата може да се стекне впечаток дека согласно уверувањата на раното христијанство, одговорноста за заведување на возрасни им се препишува на самите деца, така што ставот за детето како жртва – провокатор имал особено влијание во зголемување на границата на толеранција кон сторителите. Освен тоа, не смее да се заборави фактот дека традиционалната криминологија долго време ја третирала педофилијата како ретка појава без посериозни импликации кои бараат посериозни општествени ангажмани. Како резултат на нерегулираниот статус на детето во општествениот систем, долго време преовладувал ставот дека пријавите за сексуална злоупотреба се резултат на бујната детска фантазија, па најголем дел од нив се отфрлале како лажни и неосновани. Сторителите на дела од ваков вид најчесто се прогласувале душевно болни или психички неурамнотежени личности, а предизвиканите психолошки штети на жртвата воглавно се сметале за ирелевантни како резултат на ментална детска флексибилност, така што постапката на третман на деца – жртви не се сметала за неопходна и задолжителна.

Непосредно потоа, следи долг временски период во кој ова прашање продолжува да биде апсолутна табу тема, без тенденција за согледување на вистинските состојби и вложување напори за нивно решавање. Генерално, може да се констатира дека амбивалентен став спрема детето е присутен сè до XVII век од нашата ера, а дури на почетокот од XVIII век се појавуваат првите зачетоци на општествен, развојно - адекватен однос со кој се нагласува улогата на родителите во остварувањето на елементарните потреби, развојната компонента и социјализацијата на децата.[7]

Поимно определување на родоскрнавењето

На денешниот степен на научно-апликативни достигнувања родоскврнавењето се смета за еден од најсериозните облици на сексуална виктимизација на деца кој остава длабоки и трајни последици врз оптималниот

[6]Caligula (37-41).

[7]Митковић, Марија. *Злостављање у детињству и адолесценцији као фактор ризика за повећану склоност одрасле особе ка злостављању деце.* Београд: Министарство рада и социјалне политике, Управа за родну равноправност, 2010, стр.13.

раст и развој на детската индивидуа. Ова од причина што кај ваквиот облик на сексуално насилство злоупотребата потекнува од средината во која според природниот тек на работите детето треба да ужива најголема заштита и сигурност.

Според дефиницијата која се смета за општоприфатена родоскврнавењето се дефинира како сексуална злоупотреба на дете од страна на возрасна личност со која е во крвно сродство, а истовремено е во позиција на моќ и претставува авторитет за детето.[8] Често пати поимот родоскврнавење се поистоветува како идентичен поим со инцестот. Во основа, и двете појави се објаснуваат како сексуален однос меѓу две лица кои се во премногу блиски роднински врски за да можат да стапат во законски брак или со други зборови, општествено и морално недозволено стапување во интимни односи помеѓу две лица во крвно сродство. Сепак, според својата основна дефиниција инцестот означува интимна интеракција помеѓу луѓе кои се во роднинска поврзаност, при што возраста на едниот чинител не е задолжителен фактор во детерминирањето на противправното поведение.[9] Тоа значи дека инцестот може да се случи и доброволно помеѓу две возрасни индивидуи кои разумно може да расудуваат за своето поведение, па поради тоа сметаме дека поисправно е кога станува збор за злоупотреба на деца во рамки на семејството, да се употребува терминот родоскврнавење. Гледано од медицински аспект, една од најтешките последици кои може да се појават во случај на сексуална злоупотреба од страна на близок крвен сродник, е раѓањето на нездраво потомство, па токму поради тоа во постарите казнени законодавства ова била главната причина за санкционирање на ваквото поведение. Со евалуацијата на сфаќањата за детето и неговите права, инкриминацијата се должи првенствено на злоупотребата на детското тело заради задоволување на ниски страсти и нагони, а потоа и на неговата доверба и чувството на заштита и сигурност кое треба да го ужива во рамки на семејното опкружување. Нерамнотежата помеѓу моќта на сторителот наспроти беспомошната состојба на детето, во комбинација со губењето на чувството на сигурност и доверба, ја прават злоупотребата потрауматична и посериозна од вообичаено. Имајќи го предвид горенаведеното, постои и пошироко сфаќање според кое родоскврнавењето не подразбира секогаш злоупотреба од страна на лице кое со детето е во крвно сродство, туку од страна на член на семејството кој стои наспроти него во улога на родител или пак е поврзан со детето на друг начин при што таквата врска

[8]Алексоски, Стеван. *Криминологија.* Штип: Универзитет „Гоце Делчев", 2009, стр. 313.

[9]Jade, C. Angelica. *A moral emergency: Breaking the Cycle of Child Sexual Abuse.* Kansas City: Sheed & Ward, 1993, стр.117.

секогаш подразбира постоење на значителна блискост и авторитет над детето.[10] Слична на оваа е и дефиницијата која го објаснува родоскврнавењето како облик на сексуално злоставување на дете од страна на повозрасна личност од доверба, која е во позиција на моќ и претставува авторитет за детето.[11] Во криминолошка смисла, ако подетално се анализира дефиницијата за сексуално насилство врз деца, за постоење на родоскврнавењето не е неопходно постоење на сексуален однос кој вклучува пенетрирачки активности. Тоа постои и кога се употребуваат непристојни зборови кои содржат сексуални конотации упатени кон детето, секое непримерно допирање или милување кое има за цел задоволување на сексуално - емотивните потреби на возрасна личност, а на кои детето не може да се спротивстави. Структурата на семејствата во кои се случува родоскврнавењето, покажува дека во најголем број случаи станува збор за патријархално - традиционални брачни или вонбрачни заедници, особено кога станува збор за подредената положба на жените во однос на мажите. Според некои истражувања татковците кои ги злоставуваат своите женски деца за сексуални цели, често се многу побожни, моралистички и фанатички во нивните верски уверувања и ставови за животот.[12] Станува збор за лица кои покрај бихејвиоралните нарушувања, најчесто не се емотивно или сексуално исполнети во заедницата со возрасниот партнер, а сепак не сакаат да бараат сексуално задоволство надвор од семејството. Ризик фактори кои во голема мера влијаат во семејството да се случи инцестуозна врска во која една страна е малолетно лице најчесто се животот во семејна заедница со очув или маќеа, обесправената положба на мајката во семејството заради нејзиниот општествен или здравствен статус, како и нарушени односи со мајката што ја слабее заштитната функција која би можела да ја оствари доколку таткото или очувот се јави како злоставувач.[13] Според многумина овој вид на злоупотреба е еден од најтешките видови со кој трајно и во голема мера се спречува развојот на нормална психосексуалност кај жртвата, а има и деструктивно влијание не само врз оформувањето на здрав и автентичен психосексуален, туку и психосоцијален идентитет на детето.

---

[10]Kluft, P. Richard. *Incest - related syndromes of adult psychopathology*. Washington: American psychiatric Press, 1990, стр. 1.

[11]Вилић, К. Слободанка, Весна Н. Ристановић и Миомира, Костић. *Криминологија*, Ниш: Студентски културни центар, 1997, стр. 147.

[12] Повеќе за ова: Imbens, Annie, Ineke, Jonker. *Christianity and Incest.* London: Burns & Oates, 1992, стр. 29-37.

[13]Така, според Finkelhor најсериозниот ризик фактор кој ја зголемува веројатноста за инцестуозни поведенија на штета на децата е „растењето во несреќно семејство.“ Слично на ова, други автори се на мислење дека постојаните конфликтни односи помеѓу брачните/вонбрачните партнери кои имаат заштитна/родителска улога, исто така ја зголемуваат веројатноста за можна злоупотреба во рамки на семејството (Benedict & Zautra, 1993).

Личностите кои биле жртви на сексуална злоупотреба од ваков најтежок вид, обично стануваат крајно сомничави и многу тешко поклонуваат верба во намерите на другите луѓе, повлечени се, депресивни, меланхолични и некомуникативни, додека некои од нив одат во сосема друга крајност и постануваат сексуално промискуитетни, наметливи и сл. Голем дел од жртвите, по завршувањето на злоупотребата се соочуваат со пост - инцест трауматичен синдром кој се карактеризира со бројни тешкотии во воспоставување на нормални општествено - емоционални односи. Досегашната пракса покажала дека е многу тешко да се прибават објективни докази за постоење на инцестот, бидејќи кај жртвата постои страв од казна и осуда од страна на околината.[14] Токму поради тоа овој облик на сексуално злоставување најтешко се открива, најдолго трае, а се открива години подоцна откако злоупотребата престанала. Сепак охрабрувачки е тоа што за разлика од порано кога негирањето и неверувањето беше најраширена општествена реакција на ова поведение, денес свеста за обемот и распространетоста на родоскврнавењето е на завидно ниво, а со тоа и готовноста на институциите да реагираат во вакви случаи.

Обем, временска и просторна распространетост на родоскврнавењето во РМ за периодот од 2005-2015 година

Во прегледот што следи обработени се официјални податоци за регистрирани сторители и сторени кривични дела „Родоскврнавење“на територијата на Р. Македонија за период од 2005-2015 година. Она што може да се забележи од обработените податоци за опфатот, временската и просторната распространетост на кривичното дело од член 194 од Кривичниот законик на РМ[15] е дека на ниво на цела држава, низ годините вршењето на делото не бележи некои посериозни отстапувања (во просек се регистрирани 2-3 сторени кривични дела), освен во 2009 година кога се регистрирани дури 7 случаи на родоскврнавење во Р. Македонија. Голема е веројатноста наведените податоци за бројот за регистрирани сторители и сторени дела не ја одразуваат во целост реалната состојба за вршење на родоскврнавењето во Р. Македонија, со оглед на тоа дека кај овие кривична дела темната бројка на криминалитетот е најголема. Ова е сосема разбирливо ако се земе предвид фактот дека инцестуозните односи најдолго траат и најретко се откриваат, бидејќи детето е оставено само на себе или ја има поддршката од едниот родител (оној кој не е злоставувач), но многу често, особено во неразвиените,

---

[14]Алексоски, Стеван, *Криминологија*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев”, 2009, стр. 313.

[15]„Службен весник на РМ“, бр. 37/96, 80/99, 04/02, 43/03, 09/04, 81/05, 60/06, 73/06, 07/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15 и 226/15.

патријархални средини дури и кога детето ќе проговори за насилството, тоа не се пријавува заради зачувување на семејната чест и одржување на семејството. Неретко, децата трпат сериозни закани со цел да се осигура дека нема да го обелоденат делото и најчесто токму поради тоа не се осудуваат да пријават и да побараат помош од околината. Што се однесува до распространетоста на делото по региони, може да се види дека најмногу регистрирани дела и сторители има во Скопскиот регион, а потоа следуваат Велес, Тетово, Гостивар и Штип, но сепак мора да напоменеме дека ваквата распространетост не е индикатор кој задолжително укажува на зголемено вршење на делото во овие градови наспроти другите, бидејќи бројот на регистрирани дела и сторители расте пропорционално со вкупниот број на население, а сите погоре наведени градови се густо населени места во кои има значително поголем број на жители споредено со другите градови од евиденцијата. Според официјалните податоци на МВР и Државен завод за статистика на РМ, сите пријавени, обвинети и осудени лица за сторено кривично дело „Родоскврнавење“ се мажи, а не е регистрирано ниту едно лице од женски пол. Исто така како сторители воопшто не се регистрирани малолетни лица на возраст од 14-18 години, што најнепосредно укажува на фактот дека возрасните мажи се јавуваат како исклучиви носители на противправни поведенија од ваков вид, ако се земе предвид официјалната казнена статистика.

Година	**2005**		**2006**		**2007**		**2008**		**2009**		**2010**		**2011**		**2012**		**2013**		**2014**		**2015**	
Сектори за внатрешни работи	**дела**	**сторител**	**дела**	**сторител**	**дела**	**сторител**	**дела**	**сторител**	**дела**	**сторител**	**дела**	**сторител**	**дела**	**сторител**	**дела**	**сторител**	**дела**	**сторител**	**дела**	**сторител**	**дела**	**сторител**
Скопје	/	/	/	/	1	1	2	2	4	4	1	1	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/
Вкупно	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	**2**	**2**	**4**	**4**	**1**	**1**	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Битола	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	/	/	/	/
Вкупно	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**
Велес	/	/	/	/	/	/	1	1	1	1	1	1	/	/	1	1	/	/	/	/	/	/
Вкупно	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**0**	**0**	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Куманово	/	/	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Кратово	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Вкупно	**0**	**0**	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Охрид	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

Дебар	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1
Вкупно	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**
Струмица	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Вкупно	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Тетово	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	1	1	/	/	/	/
Гостивар	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/
Вкупно	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**
Штип	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	1	/	/
Виница	/	/	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Вкупно	**1**	**1**	**1**	**1**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**1**	**1**	**0**	**0**
Сѐ Вкупно[16]	**3**	**2**	**2**	**2**	**1**	**1**	**3**	**3**	**7**	**7**	**3**	**3**	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**	**2**	**1**	**1**	**1**	**1**[17]

Општествена и казнено – правна реакција на проблемот

Во изминатите неколку години, како одговор на алармантните состојби поврзани со зачестените случаи на сексуално насилство врз деца, казнената регулатива која ја уредува оваа проблематика во континуитет се менуваше и доработуваше. Денес, за вршење на дела од ваков тип предвидени се оптимални казни кои го вцврстуваат нашиот правен систем во еден од првите по својата ретрибутивна природа.[18] Тоа значи дека заштитата на лицата до 14 години е апсолутна без оглед на видот на сексуалното дејствие, полот на детето како и неговата евентуална согласност па дури и иницијатива, а ако овие дејности се

[16]Во градовите кои не се опфатени со прегледот (Демир Хисар, Крушево, Македонски Брод, Прилеп, Ресен, Кавадарци, Неготино, Крива паланка, Кичево, Струга, Валандово, Гевгелија, Радовиш, Берово, Делчево, Кочани, Пробиштип и Свети Николе во периодот од 2005-2015 година не е регистриран ниту еден сторител.

[17]Обработените податоци од табелата се добиени од страна на Министерството за внатрешни работи на Р. Македонија и се однесуваат на регистрирани сторители на кривичното дело „Родосквернавење“ од член 194 од Кривичниот законик на РМ, за кои со правосилна судска пресуда е утврдено дека го сториле делото.

[18]Во домашниот казнено – правен систем посебниот дел на КЗ кој се однесува на кривичните дела што претставуваат дејствија на сексуална злоупотреба на деца, во континуитет претрпува измени раководени од единствената цел - превенција на сите облици на сексуална злоупотреба на деца преку заострување на санкциите за извршителите на кривични дела со кои се повредуваат правата на најранливата биолошко – општествена категорија - децата.

сторени во околности под кои би биле казниви и спрема возрасна жртва, нивното поединечно значење е истакнато со поголеми казнени рамки од оние пропишани кај казнивите дејствија извршени спрема возрасно лице.[19] Така, според актуелните законски решенија доколку жртва на кривичното дело родоскврнавење е дете кое не наполнило 14 години, казненото поведение се врамува под член 188 од КЗ (Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години) за кое се предвидени затворски казни од најмалку 12 години за основниот облик на делото[20] и најмалку 15 години или казна доживотен затвор во случај на постоење на квалификаторни околности[21]. Доколку жртва на кривичното дело е малолетник кој наполнил 14 години, предвидената затворска казна е во времетраење од најмалку 10 години.[22] Притоа, добро е да се нагласи дека еволуирањето на севкупната казнена регулатива не е само во насока на поострување на казните, туку изнаоѓање и на алтернативни решенија во услови кога целите на казнувањето не може да се постигнат само со изрекување на затворски казни. Така, со измените на законските решенија, покрај затворската казна се предвиде и споредна казна - забрана за вршење професија, дејност и должност, а со последната интервенција во законската регулатива кој ја уредува оваа област[23] се воведе и мерка на безбедност – задолжително медицинско - фармаколошко лекување на сторители на полов напад врз дете до 14 години. Медицинско – фармаколошкото лекување или познато како хемиска кастрација е мерка која се применува во случаи кога постои опасност сторителот и понатаму да го врши делото, а примената на истата е условена со согласност од страна на сторителот, меѓутоа по исклучок задолжително се применува во случај кога делото е сторено во поврат.[24] Сепак, ваквата одредба е од факултативна природа, така што нејзината примена зависи од околностите на случајот и слободното судиско уверување. Во пракса оваа мерка сè уште не е применета, така што останува да се види какви ќе бидат импликациите од нејзиното воведување како еден од поновите модалитети за справување со проблемот.

Заедно со правно - политичката рамка, организациските структури за заштита на децата од сексуална злоупотреба, вклучително и онаа која се случува во рамки на семејството, минаа низ крупни промени од независноста на земјата во 1991 година па сè до денес. Ваквите промени во голема мера го

[19] Сулејманов, Зоран. *Македонска криминологија.* Скопје: Графохартија, 2000, стр.471-472.
[20] Член 188 став 1 од Кривичниот законик на РМ.
[21] Член 188 став 2 од Кривичниот законик на РМ.
[22] Член 194 став 2 од Кривичниот законик на РМ.
[23]Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик, Службен весник на РМ, бр.27/14.
[24]Член 65-а од Кривичниот законик.

подобрија институционалниот контекст за судската, социјалната и здравствената заштита на децата, меѓутоа и покрај тоа мора да се забележи дека денес институционалната рамка за имплементација на законските обврски за детска заштита, ниту од далеку не ги исполнува очекувањата и минималните стандарди во предметната проблематика. Во однос на превенцијата, континуирано се работи на сензибилизирање и подигање на јавната свест за проблемите на сексуалната злоупотреба на деца, вклучително и онаа во семејството, преку одржување на едукативни работилници и воведување програмски содржини посветени на сексуалната злоупотреба на деца во основните и средните училишта, информирање и едукација на родителите и семејствата кои се во социјален ризик за природата на феноменот и обука на невладиниот сектор за работа во предметната проблематика, но потребно е уште многу да се вложува за добивање задоволителни резултати во областа која е предмет на интерес. За жал, на денешниот степен на достигнувања, сè уште повеќе внимание се посветува на механизмите за репресивно дејствување врз сторителите и другите модалитети за сузбивање на сексуалното насилство врз деца, додека прашањето за помош на децата – жртви преку практикување на различни облици третман и рехабилитација непосредно по преживување на злоупотребата, е многу актуелно, но со незначителна имплементација во пракса. Ова е во целосна спротивност со основните постулати на ресторативната правда која во фокусот на вниманието ги има интересите на детето - жртва и на пошироката заедница. Кога се зборува за заштита на интересите на детето – жртва, не се мисли само на заштита на неговите права како оштетена странка во судската постапка и материјалното обесштетување, туку целосна грижа на институциите на системот во насока на ефикасно ресторативно дејствување (заздравување, враќање на нормалната психосоматска состојба што постоела кај детето непосредно пред доживување на злоупотребата).

Заклучни согледувања

Република Македонија е исправена пред предизвикот за заштита на децата од различни облици на сексуална злоупотреба уште од самите почетоци на осамостојувањето, но се чини дека забележливи манифестации за справување со проблемот на национално ниво се евидентни дури во последната деценија на овој век. Се разбира, тоа не значи дека претходно не постоеше правно – институционален одговор на проблемот, но ваквата општествена реакција воглавно се сведуваше на изолирани случаи кои беа експонирани во пошироката јавност, без придавање особено значење на феноменот и последиците што ги предизвикува. Се разбира, голем придонес за ваквиот тек на работите имаше и релативно неразвиената општествена свест за сериозноста на проблемот, неговиот вистински опфат и динамика на движење. Со оглед на

тоа дека состојбите поврзани со злоупотребата на деца за сексуални цели во континуитет бележат тренд на пораст, како во квантитативна така и во квалитативна смисла, на денешниот степен на општествено живеење се наметнаа како сериозен предизвик за државата кој претпоставува итно интервенирање и создавање на стратегии за справување со проблемот.

Ѝ покрај тоа што во домашниот правен систем се ограничени и малкубројни, истражувањата за појави кои се однесуваат на злоставување деца во рамки на семејството како еден од најфлагрантните облици на прекршување на детските права и општествената реакција на тие појави, како и непосредните искуства на професионалци кои директно работат со деца, јасно укажуваат на одредени проблеми и недостатоци во пракса кои значително ја намалуваат ефикасноста на надлежните служби и негативно влијаат на квалитетот на интервенциите кои ги вршат во насока на остварување детска заштита. Овде првенствено мора да ги споменеме недоволните познавања за феноменот на насилство врз деца воопшто, а особено за сексуалната злоупотреба како еден од најсериозните облици на повреда на интегритетот и општествено – биолошкиот статус на детската индивидуа, отсуство на специфични методолошки модели, недостаток на стручен кадар за работа со деца, финансиски ресурси, просторни капацитети специјално опремени за работа со деца и слаба поврзаност и соработка помеѓу поединечните системи, установи и организации кои имаат одредена улога и одговорност во гарантирање на детските права. Имено, државните институции на нашето поднебје се со ограничен капацитет за активно управување со целокупниот процес на дејствување, особено во услови кога расте бројот на потреби за сервисирање на социјални услуги од повеќе области, а државата располага со скромни ресурси кои со години наназад се непроменети и покрај зголемување на социјалните проблеми кои бараат општествена интервенција. Клучно во надминувањето на проблемот, независно дали станува збор за превентивно или репресивно дејствување, е промовирањето на свеста дека извршувањето родоскврнавењето како најтежок облик на сексуално насилство врз деца е резултат на комбинација од индивидуални интеракции во заедницата и општествени фактори кои дејствуваат независно од личните преференции на поединецот.

Имајќи го предвид погоре наведеното, идеалниот општествен модел на детска заштита подразбира идентификување на сите ризици и фактори поврзани со опасноста од сексуалната виктимизација и имплементирање на стратегии за интервенција и благовремена помош на жртвите. Како јавно - здравствен проблем, сексуалната злоупотреба деца во рамки на семејството не е проблем кој може или би требало да биде саниран само преку редефинирање на кривично - правниот систем за санкционирање на сторителите, туку креирање на систем кој ќе понуди мултисекторски пристап на заштита на децата – жртви, но и програми и стратегии за превентивно дејствување со цел

да се спречи злоупотребата да настане. Тоа значи дека општествените ангажмани за заштита на децата, независно од тоа од каква е нивната природа треба да се имаат јасно одредена цел: Правото на детето на заштита од злоставување треба да се заснова на поблиску дефинирани стручни стандарди и процедури и да се создаде методолошка основа за социјални мрежи насочени кон поврзување и усогласување на активностите на сите учесници вклучени во процесот на заштита.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

De Mause, Lloud. History of childhood. 1st ed. Michigan: Psychohistory Press, 1974;

Faller, C. Kathleen. Child Sexual Abuse: Intervention and Treatment Issues (Volume 2), Michigan: University of Michigan Library, 1993;

Imbens, Annie, Ineke, Jonker. Christianity and Incest. London: Burns & Oates, 1992;

Jade, C. Angelica. A moral emergency: Breaking the Cycle of Child Sexual Abuse. Kansas City: Sheed & Ward, 1993;

Kluft, P. Richard. Incest - related syndromes of adult psychopathology. Washington: American psychiatric Press, 1990;

Алексоски, Стеван. Криминологија. Штип: Универзитет „Гоце Делчев”, 2009;

Арнаудовски, Љупчо. Криминологија. Скопје: 2-ри Август С-Штип, 2007;

Вилић, К. Слободанка, Весна Н. Ристановић и Миомира, Костић. Криминологија, Ниш: Студентски културни центар, 1997;

Кривичен законик на РМ „Службен весник на РМ“, бр. 37/96, 80/99, 04/02, 43/03, 09/04, 81/05, 60/06, 73/06, 07/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15 и 226/15.

Митковић, Марија. Злостављање у детињству и адолесценцији као фактор ризика за повећану склоност одрасле особе ка злостављању деце. Београд: Министарство рада и социјалне политике, Управа за родну равноправност, 2010;

Официјални изданија на Државен завод за статистика за население и социјални статистики: Сторители на кривични дела за периодот од 2005-2015 година, достапни на: <http://www.stat.gov.mk/PublikaciiPoOblast.aspx?id=43&rbrObl=6>;

Сулејманов, Зоран. Македонска криминологија. Скопје: Графохартија, 2000.